

Miljöbilssituationen i Kristianstad

9 stjärnor av 10 möjliga

En granskning av Gröna Bilister

September 2008

Innehåll

Miljöbilssituationen i Kristianstad	1
En granskning av Gröna Bilister	1
Innehåll	2
Inledning	3
Kommunala mål och visioner	4
Lokala miljömål	4
Transportstrategi 2006-2008 (del av klimatstrategin)	5
Klimatkommun	5
Kommunens bilinnehav	5
Upphandling av transporttjänster	6
Utbildning	7
Information och stimulans till medborgarna	7
Ekonomisk stimulans vid inköp av miljöbil	7
Ekonomisk stimulans vid användande av miljöbil	8
Information, evenemang och kampanjer	8
Bilpool och samåkning	8
Kommunala föredömen	9
Bränsletillgång	9
Slutsatser och rekommendationer	10

Inledning

Växthuseffekten skenar, med snabba klimatförändringar och allt våldsammare väder som följd. Sverige bidrar till denna utveckling främst genom att trafikens utsläpp av koldioxid ökar. Andra sektors utsläpp har däremot stagnerat eller börjat minska. Statens Institut för Kommunikationsanalys (SIKA) har beräknat att trafiksektorns koldioxidutsläpp kommer att öka med 10 procent till år 2010, jämfört med år 1990. Om trafikens utsläpp istället hålls oförändrade, innebär det enligt samma källa att Sveriges totala koldioxidutsläpp minskar med nio procent.

EU har två konkreta mål med bäring på transporter med personbil:

- 1) Använd mängd förnyelsebara drivmedel ska 2010 uppgå till minst 5,75 procent av den totala marknaden för drivmedel.
- 2) Det genomsnittliga utsläppet av fossil koldioxid från personbilar ska 2010 vara max 120 g/km.

Varje land har ett ansvar att leva upp till målen och målen bör också gälla för det lokala miljöarbetet. Riksdag och regering har också slagit fast att det finns ett sektorsansvar, innebärande att även trafikens koldioxidutsläpp måste minska. Detta är desto viktigare eftersom trafikens utsläpp utgör en betydande andel av de sammanlagda koldioxidutsläppen.

Enligt SCB minskade de totala utsläppen av koldioxid i Kristianstad kommun från 4,9 till 3,9 ton per invånare mellan åren 1990 och 2006¹. Transportsektorns utsläpp *ökade* dock från 2,1 till 2,5 ton per invånare under samma period.

Bilismen orsakar stora utsläpp även av andra ämnen som är skadliga för miljö och hälsa. Det rör sig bland annat om kväveoxider, kolväten, marknära ozon och partiklar. Dessa ämnen kan ge upphov till allergier, cancer och skador på växtligheten. Bullerrelaterad stress är ett annat problem med vägtrafiken som är värt att nämna.

Kristianstad kommun skriver själva på sin hemsida: ”Marknära ozon är den förorening som fortlöpande överskrider hälsoriktvärden. Även partikelhalten är hög på de hårdast trafikerade vägarna. Halterna av svaveldioxid och kväveoxider har däremot en sjunkande trend och ligger under befintliga hälsoriktvärden.”

Gröna Bilister granskar vilket ansvar kommuner tar för att minska bilismens miljö- och hälsopåverkan, kombinerat med en granskning av andra tongivande aktörer inom kommunen. Granskningen tjänar som vägledning för de lokala aktörer som vill bidra aktivt till ett bättre lokalt miljöarbete inom bilismens område.

Per Östborn

Gröna Bilister

¹http://www.h.scb.se/scb/bor/scbboju/cgi-bin/bj_mapp.exe/enbal

Kommunala mål och visioner

Kommunala mål för trafikens miljöpåverkan innebär inte i sig någon miljöförbättring – det är praktisk handling som räknas och som Gröna Bilister betygsätter. Men vi presenterar ändå de relevanta kommunala målen, eftersom de har betydelse för:

- Medborgare som kan begära att målen uppfylls
- Miljöengagerade politiker och tjänstemän som kan hänvisa till antagna mål för att driva igenom en miljöriktig trafikpolitik
- Oppositionspolitiker som kan bevaka att den politiska majoriteten uppfyller avgivna löften och politiskt beslutade åtgärder
- Journalister som kan kritiskt granska om beslutade mål uppfylls

Lokala miljömål²

De lokala miljömålen antogs av kommunfullmäktige den 8 maj 2007. Bland de mål som har relevans för transportsektorn märks:

- De totala utsläppen av växthusgaser, uttryckt som koldioxidekvivalenter, ska år 2050 vara lägre än 4,5 ton per invånare och år för att sedan minska ytterligare. (År 2001 var de 8,2 ton.)
- Kristianstads kommun ska på sikt bli en fossilbränslefri kommun såväl i den egna verksamheten som i det geografiska området.
- Utsläppen av koldioxid från transportsektorn ska år 2050 ha minskat till 1,5 ton per invånare och år (från 2,1 ton år 1990).
- Andelen förnyelsebara drivmedel ska öka till 6 % till år 2010 och till 20 % till år 2020.
- År 2010 ska biogasanvändningen i transportsektorn ha ökat till 40 GWh. (År 2005 var siffran 11 GWh.)
- År 2020 ska vägtrafikens omfattning i kommunen ha stabiliserats så att den inte ökar från år till år.

Utöver dessa mål anges siffror på hur utsläpp och halter av olika luftföroreningar ska minska. Bland dessa märker vi kväveoxider, svaveldioxid, marknära ozon, partiklar och flyktiga organiska ämnen.

Det första målet om minskning av växthusgasutsläppen sammanfaller med det nationella klimatmålet. År 2004 utgjordes 1,6 % av drivmedelsförsäljningen av biogas. Om målet om användning av 40 GWh biogas för fordonsdrift år 2010 uppfylls, kommer enbart gasfordonen göra att målet om 6 % förnyelsebara drivmedel samma år uppfylls.

²<http://www.kristianstad.se/upload/Milj%c3%b6%20Energi/dokument/milj%c3%b6m%c3%a51/Miljomal%20Kristianstads%20kommun.pdf>

Transportstrategi 2006-2008³ (del av klimatstrategin)

- År 2020 ska biogasanvändningen i transportsektorn ha ökat till 80 GWh. (År 2005 var siffran 11 GWh.)
- Reningskapaciteten bör ökas för att kunna möta efterfrågan av biogas med fordonskvalitet.
- Ytterligare publika tankningsställen för biogas bör inrättas på Långebrogatan och i Åhus.
- Kommunen bör verka för ökad låginblandning av etanol i bensin.
- Alternativa bränslen med mindre miljöpåverkan, till exempel Ecopar, bör prövas i tätortsmiljöer.

Klimatkommun

Kristianstad är en av drygt 20 medlemmar i nätverket ”Klimatkommunerna”⁴. För att vara medlem krävs bland annat att utsläppen av växthusgaser kontinuerligt inventeras, att mål för utsläppen sätts upp och att en handlingsplan upprättas och åtgärder vidtas för att minska utsläppen.

Kommunens bilinnehav

Kommunens eget bilinnehav är av stor betydelse för bilismens totala miljöpåverkan i kommunen, bl.a. för att:

- Kommunen kan vara föregångare i inköp av miljöbilar och då stimulera den lokala bilhandeln att ta hem och marknadsföra dessa bilar.
- Kommunen köper tillräckliga volymer bilar för att komma förbi ”hönan och ägget situationen”; privatpersoner kan tvingas avstå från att t.ex. köpa en etanolbil därför att det lokalt saknas tankmöjligheter, men kommunen kan med sina fordon stimulera fram att det etableras sådana tankmöjligheter. Exempelvis har OKQ8 angett att de vid drygt tio etanolbilar på en ort är beredda att erbjuda etanoltank.
- Kommunen serverar normalt sett sina bilar föredömligt, innebärande att det efter ett par år kommer ut miljöbilar i gott skick på andrahandsmarknaden.

Kristianstad kommun, inklusive kommunala bolag, innehar 338 personbilar, varav 84 kan drivas på gas. De övriga är icke-miljöbilsklassade, så att andelen miljöbilar blir 25 %. Det är en blygsam ökning sedan vår förra granskning år 2004, då andelen var 20 %.

Hos förvaltningarna är miljöbilsandelen 22 % och hos bolagen 55 %. Rådhusets bilpool, som är tillgänglig för kommunens centrala förvaltningar, består av 28 bilar som alla kan drivas på gas.

³<http://www.kristianstad.se/upload/Milj%c3%b6%20Energi/dokument/Klimatstrategi/transportstrategi.pdf>

⁴<http://www.klimatkommunerna.infomacms.com/>

I år har Kristinstad kommun antagit en ambitiös och genomarbetad upphandlingspolicy för nya bilar, som utarbetats i samarbete med HM Skåne⁵ och Stiftelsen TEM⁶ och kommer att användas av ett flertal skånska kommuner.

När det gäller val av framdrivningsteknik ska följande prioritering ske: 1) gasbilar, 2) elbilar, 3) etanolbilar, 4) hybridbilar, 5) snåla, miljöbilsklassade bensin- eller dieslbilar, 6) övriga bilar. I samtliga fall ställs krav på tillräckligt låg bränsle/energiförbrukning.

Bland övriga krav märks att samtliga bilar som införskaffas ska uppfylla miljöklass 2005, 2005 PM, Hybrid eller El. Däck ska innehålla mindre än 3 % HA-olja, och system för hastighetsövervakning ska finnas. Vad gäller säkerheten krävs minst 4 stjärnor vid Euro NCAP:s krocktest, för småbilar krävs 5 stjärnor.

Kristianstad kommun har inga förmånsbilar, vilket vi ser som positivt ur miljösynpunkt.

Upphandling av transporttjänster

Genom att ställa miljörelaterade krav när kommunen upphandlar transporter, kan kommunen till en mycket låg kostnad stimulera fram en positiv utveckling. Då t.ex. färdtjänst och skolskjuts vanligen körs av taxibolag, får kraven dessutom effekter på sektorer som kommunen normalt sett inte påverkar. Miljöeffekten blir dessutom stor, eftersom dessa fordon kör väsentligt mer än genomsnittsbilen – en taxibil motsvarar uppemot tio privatägda bilar vad gäller körsträcka och utsläpp.

För skolskjutsar gjordes den senaste upphandlingen i februari 2007, enligt samma principer som vid den förra upphandlingen år 2002. Anbudens pris, genomförande/service, samt referenser gavs vardera en poäng mellan 1 och 10. Tillgång på miljöfordon gavs poängen 0 till 5. Vid rangordningen av anbuderna gavs prispoängen vikten 50 %, genomförandet vikten 25 %, referenserna vikten 15 %, och miljön vikten 10 %. Tanken att med ekonomiska styrmedel gynna användandet av miljöfordon bland entreprenörerna är god, men miljöns vikt var påfallande låg, i praktiken 5 %.

Efter upphandlingen år 2002 började tre skolbussar gå på biogas efter förhandlingar mellan kommunen, entreprenören Connex och Sydkraft (numera E.On). De var Sveriges första skolbussar som drevs med biogas, men har nu slutat att rulla. År 2007 fick Kristianstad statliga Klimp-pengar till fem biogasdrivna kommunala skolbussar. Tyvärr ser det ut som om bara två sådana bussar kommer att sättas i drift, antingen år 2009 eller 2010.

Sedan länge föreligger ett beslut i kommunstyrelsen att *”krav bör ställas vid kommande kommunala upphandlingar på att anbudsgivaren utför en viss del av transporter med biogas eller annat miljöfordon som kommunen kan godkänna. Denna inriktning föreslås gälla från och med nästa upphandling år 2001”*. Det är dags att införa detta krav vid nästa upphandlingsomgång.

För omsorgsresor gjordes den senaste upphandlingen år 2006. Anbudsgivare som använder alternativt bränsle fick då ett fiktivt avdrag om 10 % på det angivna kilometerpriset.

Skånetrafiken sköter upphandlingen av färdtjänst för Kristianstad kommun. Tidigare gjorde de ett fiktivt prisavdrag på 7 - 10 % vid rangordningen då anbudsgivaren använde biogas. Detta medförde för Kristianstads del att ett flertal taxiföretag införskaffade gasbilar. Skånetrafiken har nu övergett detta ekonomiska styrmedel, bland annat med

⁵<http://www.hmskane.se>

⁶http://www.tem.lu.se/index.php?option=com_content&view=article&id=54&Itemid=73

motiveringen att infrastrukturen för gas är för dåligt utbyggd i Skåne, varför entreprenörer som använder gasfordon gynnas trots att de ofta tankar bensin eller diesel.

Utbildning

Många trafikskolor erbjuder kurser i bränslesnål bilkörning. Kursernas effektivitet har undersökts bland annat av Vetlanda kommun. Det visade sig att utbildningen av deras anställda minskade bränsleförbrukningen med 10 – 15 % på lång sikt.

Under 2008 har mellan 40 och 60 personer inom omsorgen i Kristianstad utbildats i snål bilkörning. Tillsammans med tidigare utbildade uppgår det totala antalet till cirka 300.

I Kristianstad erbjuder Nya Trafikskolan KB och Wendesskolan kurser i bränslesnål bilkörning.

Information och stimulans till medborgarna

Huvuddelen av trafikarbetet genomförs inte av kommunen eller leverantörer, utan av kommunens medborgare. För att minska denna del av trafikens miljöproblem, är det viktigt att stimulera medborgarna att göra rätt. Det innebär bl.a. att:

- Medborgarna bör stimuleras att köra miljöbil.
- Medborgarna bör stimuleras att tanka förnybara bränslen.
- Medborgarna bör informeras om hur man kör snålt och miljövänligt.

När Gröna Bilister har granskat landets kommuner, har vi huvudsakligen funnit följande typer av stimulans till medborgarna:

- Ekonomisk stimulans vid inköp av miljöbil, t.ex. delfinansiering av merkostnaden för gasbil eller bränslecheck
- Ekonomisk stimulans vid användande av miljöbil, t.ex. gratis parkering
- Information till medborgarna såsom miljöbilsvisningar, nyhetsbrev etc
- Utbildning till medborgare, t.ex. i sparsam körning
- Kommunala företrädare som goda föredömen

Ekonomisk stimulans vid inköp av miljöbil

Med hjälp av ett statligt Klimp-anslag ger Kristianstad kommun privatpersoner och icke vinstdrivande organisationer ett bidrag på 50 % av merkostnaden vid investering i en gasdriven bil. För vinstdrivande företag är bidraget 30 % av merkostnaden. Så länge den statliga miljöbilspremien om 10 000 kr kvarstår kan dock inte det kommunala bidraget betalas ut till privatpersoner. Det kommunala bidraget kommer att betalas ut till i maj år 2010.

För att få bidraget krävs att den köpta bilen tankas med biogas i en omfattning som motsvarar minst 70 procent av körsträckan. Sökanden ska årligen redovisa tankad mängd

fordonsgas och tankad mängd bensin. Gröna Bilister är mycket positiva till att ett sådant krav ställs.

Ekonomisk stimulans vid användande av miljöbil

Ett trettiotal kommuner i hela landet erbjuder gratis parkering för miljöbilar och Kristianstad är en av dem. Att göra parkeringen gratis för bilar som drivs med förnyelsebara bränslen kan vara en värdefull stimulans och uppmuntran under en övergångsperiod. Den kan gärna kombineras med höjda p-avgifter för konventionella bilar för att undvika att kommunen lider ekonomisk förlust.

I Kristianstad omfattas gasbilar, etanolbilar, elbilar och hybridbilar av avgiftsbefrielsen. Snåla bensin- och dieselbilar som berättigar till den statliga miljöbilspremierna omfattas alltså inte. För att få parkera gratis med en gas- eller etanolbil krävs att minst 50 % av körsträckan körs på detta bränsle. Gröna Bilister är positiva till detta krav, men ser gärna att det skärps till 70 %, som Göteborgs kommun har gjort.

Information, evenemang och kampanjer

Kristianstad kommun deltar i år i den Europeiska Trafikantveckan (17 – 22 september). Varje dag har ett speciellt tema, till exempel cykling, biogas och klimat⁷. Kristianstads kommun har tidigare genomfört ”I stan utan min bil” och år 2006 deltog kommunen för första gången i hela trafikantveckan.

Kristianstad kommuns hemsida innehåller ovanligt mycket matnyttig och åskådlig information kring trafik, miljö och klimat, med särskilt fokus på den omfattande satsningen på biogas för fordonsbruk.

Bilpool och samåkning

Studier har visat att man i medeltal minskar sitt bilåkande med ungefär 50 procent när man går med i en bilpool, och en bilpoolsbil ersätter mellan åtta och tolv privatägda bilar⁸.

Den 15 februari 2007 startade Kristianstads bilpool som en del i Skånes bilpool. Medlemsantalet steg till cirka 20, och man förfogade över en gasdriven Opel Zafira CNG. Tyvärr tyckte dock Skånes bilpool att bilen behövdes bättre i Malmö, och den har därför flyttats dit. I somras tog SunFleet⁹ över Kristianstads bilpool och erbjuder en etanoldriven Volvo. Enligt Elin Dalaryd på kommunledningskontoret går det lite trögt att skaffa medlemmar. Kommunen hjälper till, men kan inte agera på samma sätt som tidigare när det nu är ett privat företag som driver poolen.

Kristianstad kommun uppmuntrar aktivt sina medborgare att samåka, bland annat genom att på sin hemsida¹⁰ erbjuda ett samåkningsforum, där man kan registrera sig och hitta personer att samåka med.

⁷<http://www.kristianstad.se/sv/Kristianstads-kommun/Miljo-Energi-Djur/Klimatkommunen/Genvagor/Aktiviteter/Trafikantveckan-17-229/>

⁸Se t.ex. <http://www.bilpool.se/index.jsp>.

⁹<http://www.sunfleet.com/Hem/tabid/36/Default.aspx>

¹⁰<http://www.kristianstad.se/sv/Kristianstads-kommun/Trafik-Transport/Samakning/>

Kommunala föredömen

Ett sätt för kommunledningen att visa sitt miljöengagemang är att själva köra miljöbil. På så sätt blir de också förebilder för kommuninvånarna. Flera ledamöter i Kristianstads kommunstyrelse använder miljöbil privat. Vice ordförande Helene Fritzon (s) kör en gasdriven Volvo V70, Christina Borglund (kd) kör en etanoldriven SAAB 9-3, Kalle Heise (mp) kör en VW Caddy konverterad till etanoldrift och Anders Svensson (s) kör en etanoldriven Renault Mégane. När börjar ordförande Bengt Gustafson (m) att köra miljöbil?

Bränsletillgång

För att miljöbilen som kan tankas på förnybara bränslen ska ge någon faktisk miljövinst, är det givetvis nödvändigt att den inte tankas med bensin eller diesel. De flesta miljöbilar erbjuder denna möjlighet, oavsett om de är avsedda att köras på etanol, gas eller RME (rapsmetylester). Kommuner kan aktivt medverka till att tankställen etableras, dels genom att själva stå för ett tillräckligt underlag för att något bensinbolag ska erbjuda sig att sälja bränslet (gäller vanligen etanol), dels genom att själv tillverka bränslet (gäller vanligen biogas).

Kristianstad kommun har drivit på mycket aktivt för att etablera tankställen för biogas, bland annat via statliga Klimp-anslag. Idag kan allmänheten tanka biogas på två ställen: på Näsbyholmsvägen vid Allöverket (E.ON) och på Ringvägen 9 vid centrala reningsverket (E.ON). Det går att tanka med kort från E.ON, OK-Q8 och Volvo, samt med Swedbank-kort, VISA-kort och Mastercard.

I år eller i början av nästa år kommer ytterligare två publika tankställen att öppnas, ett vid Långebro och ett i Åhus. Till Åhus kommer gasen att transporteras med lastbil. Utöver detta finns långsamtankningsplatser för bussar och tunga fordon.

Tillgången på etanol E85 är god och går för närvarande att tanka på ett tiotal mackar.

Slutsatser och rekommendationer

Kristianstad kommun får betyget 9 av maximala 10 från Gröna Bilister, liksom vid den förra granskningen år 2004. Skälet till att Kristianstad inte blir den första kommun som får maximal poäng är att andelen miljöbilar i kommunens flotta ökar alldeles för långsamt. I övriga delar är miljöbilsarbetet mycket bra. Bland det positiva i arbetet för att minska bilismens miljöpåverkan märks:

- Den målmedvetna satsningen på tillverkning och distribution av biogas för fordonsbruk
- Att vissa ekonomiska styrmedel som gynnar användandet av förnyelsebara bränslen tillämpas vid upphandling av transporttjänster
- Den nya policyn för upphandling av bilar till kommunen, där de ska väljas enligt prioriteringen 1) gasbilar, 2) elbilar, 3) etanolbilar, 4) hybridbilar
- Bidraget till inköp av gasbilar som paras med krav på att verkligen tanka gas
- Den avgiftsbefriade parkeringen för miljöbilar, med krav på att halva körsträckan ska köras på det förnyelsebara bränslet
- Den nya bilpoolen för allmänheten
- Den omfattande utbildningen av kommunanställda i bränslesnål körning

Gröna Bilister presenterar fyra huvudsakliga rekommendationer till Kristianstad kommun:

1. Använd den nya upphandlingspolicyn för att snabbt öka andelen miljöbilar bland kommunens fordon. (Årets siffra 25 % är en blygsam ökning från 2004 års 20 %).
2. Styr med större kraft mot ökat användande av icke-fossila bränslen bland de entreprenörer som utför transporttjänster åt kommunen. Skärp antingen de befintliga ekonomiska styrmedlen eller kräv att en viss andel icke-fossila bränslen används, i enlighet med tidigare kommunstyrelsebeslut.
3. Inled ett nära samarbete med Skånetrafiken vad gäller strategi för produktion, distribution och avsättning för biogas. För tillfället kapitulerar Skånetrafiken för hönan-och-ägget situationen genom att inte längre gynna entreprenörer som kör på gas med hänvisning till dåliga tankningsmöjligheter. Detta trots Skånetrafikens mål att inte släppa ut någon fossil koldioxid år 2020.
4. Upprätta en handlingsplan för hur de ambitiösa målen ska uppfyllas om användning av 40 GWh biogas i transportsektorn år 2010 och 80 GWh år 2020. (År 2005 var siffran 11 GWh.) Biogasen är nu etablerad i Kristianstad, och det är dags för nästa steg, som skulle göra Kristianstad till ett föredöme inte bara nationellt utan även internationellt.

Denna rapport är framtagen av Gröna Bilister och är baserad på enkätsvar från Kristianstad kommun, företrädd av Lennart Erfors och Elin Dalaryd, på självständiga granskningar av kommunens dokument samt på samtal med andra aktörer. För ytterligare information, kontakta Per Östborn, per.ostborn@gronabilister.se. Se även www.gronabilister.se.